

Vladimir Čolović¹

UTICAJ POKRETANJA STEČAJNOG I LIKVIDACIONOG POSTUPKA NA STATUS UGOVORA O OSIGURANJU

Sažetak: Opšte je pravilo da će ugovor o osiguranju prestati da proizvodi dejstva u slučaju pokretanja stečajnog ili likvidacionog postupka protiv osiguravača i ugovarača osiguranja (osiguranika). Međutim, po odredbama Zakona o obligacionim odnosima i Nacrta Građanskog zakonika Srbije, ovaj ugovor će proizvoditi dejstva i jedan određeni period nakon pokretanja ovih postupaka, a po odredbama Nacrta Građanskog zakonika, čak i do njihovog zaključenja. Analizirajući odredbe navedenih akata, možemo reći da one izazivaju različita tumačenja. Autor u radu kritikuje oba zakonska akta, a te kritike se odnose na korišćenje termina ugovarač osiguranja, odsustvo razlikovanja životnih i neživotnih osiguranja, odsustvo razlikovanja osiguranika-pravnog lica od osiguranika-fizičkog lica, regulisanje subjektivnog roka, odsustvo regulisanja prenosa portfelja osiguranja, kao i ignorisanje pravila stečajnog i likvidacionog postupka. Autor predlaže da budući Građanski zakonik, prilikom regulisanja ove materije, mora poći od najvažnije činjenice, a koja se odnosi na razlikovanje ugovornih strana kod ovog ugovora, što znači da dejstvo stečaja ili likvidacije protiv osiguravača ne može biti identično stečaju ili likvidaciji koji su pokrenuti protiv osiguranika (ugovarača).

Ključne reči: ugovor o osiguranju, osiguravač, ugovarač osiguranja, osiguranik, Zakon o obligacionim odnosima, Nacrt Građanskog zakonika.

1. Uvod

Status ugovora o osiguranju nakon pokretanja stečajnog ili likvidacionog postupka protiv osiguravajućeg društva treba posmatrati, na prvom mestu, kroz prizmu opštih pravila koja se tiču posledica koje proizvodi prestanak osiguravajućeg društva na jedan od navedena dva načina (dva postupka), kao i pravila koja regulišu posledice pokretanja stečajnog postupka. No, status ugovora o osiguranju, u ovim uslovima, zavisi i od toga, na koji način će zakonodavac u jednoj zemlji regulisati ovu kompleksnu materiju i na koji način će tim regulisanjem biti ostvarena dejstva ugovora o osiguranju u slučaju stečaja ili likvidacije osiguravača, odnosno, da li će uopšte, ugovor o osiguranju proizvoditi dejstvo. Kad je u pitanju zakonodavac u Srbiji, možemo, odmah, da kažemo

¹ Prof. dr Vladimir Čolović, naučni savetnik, Institut za uporedno pravo Beograd.

da ova materija nije regulisana na adekvatan način, što stvara mogućnost za različita tumačenja statusa ugovora o osiguranju u slučaju prestanka osiguravača. Da bi ova oblast bila regulisana na prihvatljiv način, bitno je, na prvom mestu, razlikovati stečaj od likvidacije osiguravača. Zatim, veoma je važno posebno regulisati status ugovora o osiguranju kod stečaja osiguravača, u odnosu na situaciju kad govorimo o stečaju osiguravanih (ili ugovarača osiguranja²). Sledeće, od velike je važnosti razlikovati ugovor o osiguranju koji se odnosi na životno osiguranje od onog koji se odnosi na neživotno. U vezi sa tim, treba praviti razliku i između pojedinih neživotnih osiguranja, kao npr. kad se ugovor odnosi na osiguranje autoodgovornosti, koje spada u obavezna osiguranja, a za koje je predviđeno da pokretanjem stečajnog postupka protiv osiguravača, ne prestaju, već ostaju na snazi do isteka perioda na koji su zaključeni³. Mi nećemo posvetiti posebnu pažnju statusu obaveznih osiguranja, ali ćemo posvetiti pažnju isplati šteta kod osiguranja od autoodgovornosti u slučaju stečaja osiguravača.

U ovoj oblasti, moramo imati u vidu i pravila koja regulišu status dvostrano teretnih ugovora u stečajnom postupku, a ugovor o osiguranju je takav ugovor. To su samo neka od pitanja koja se postavljaju kod definisanja dejstava ugovora o osiguranja u ovoj situaciji.

Napred smo rekli da ova materija nije regulisana na adekvatan način u Srbiji. Tu mislimo, kako na Zakon o obligacionim odnosima (dalje: ZOO)⁴, tako i na Nacrt Građanskog zakonika Srbije (dalje: GZ)⁵. Odredbe i jednog i drugog akta izazivaju određene nedoumice, imajući u vidu njihovu nedorečenost, kao i stvoreni utisak da ova materija nije uređena na celovit način. Treba reći da Zakon o osiguranju Srbije (dalje: ZO)⁶ ne reguliše pitanje prestanka ugovora o osiguranju, u slučaju prestanka osiguravajućeg društva. U navedenim zakonskim aktima nisu uzeti u obzir svi oni, napred naedeni, elementi od kojih je potrebno poći da bi se pravilno regulisao status ugovora o osiguranju u slučaju prestanka osiguravača. U ZOO i GZ nisu regulisani osnovni elementi prenosa portfelja osiguranja kod stečaja ili likvidacije osiguravača, a to je bilo potrebno učiniti, obzirom da ZO i Zakon o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje (dalje: ZSLBO)⁷ ne regulišu ovaj institut na ujednačen i razumljiv način. Odredbe o prenosu portfelja se primenjuju i u slučaju stečaja, kao i u slučaju drugih statusnih pro-

² Razlikovanju ugovarača osiguranja od osiguravanih ćemo posvetiti posebnu pažnju.

³ J. Pak, *Pravo osiguranja*, Beograd 2011, 224.

⁴ Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ* br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, *Službeni list SRJ* br. 31/93, *Službeni list SCG* br. 1/2003 – Ustavna povelja.

⁵ Radna verzija Nacrta Građanskog zakonika Srbije; <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>, 01.07.2016.

⁶ Zakon o osiguranju, *Službeni glasnik R. Srbije* br. 55/2004, 70/2004 - ispr., 61/2005, 61/2005 - dr. zakon, 85/2005 - dr. zakon, 101/2007, 63/2009 - odluka US, 107/2009, 99/2011, 119/2012, 116/2013 i 139/2014 - dr. zakon .

⁷ Zakon o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje, *Službeni glasnik R. Srbije* br. 14/2015.

mena, koje ne možemo izjednačiti sa stečajnim postupkom. Postavlja se pitanje i uloge Agencije za osiguranje depozita u prenosu portfelja osiguranja.

U svakom slučaju, pre nego što se posvetimo odredbama ZOO i GZ, odredbama koje i izazivaju i nedoumice i probleme, reći ćemo da je veoma važno definisati osnovne elemente vezane za status ugovora o osiguranju u slučaju prestanka osiguravača (stečajem ili likvidacijom), a da te osnovne elemente treba regulisati u ZOO, odnosno, GZ, kako bi i drugi zakonski izvoru, u ovoj materiji, mogli adevatno i detaljno da uredi neka pitanja koja ne treba da uredi osnovni zakon koji uređuje, između ostalog, i ugovorne odnose, ako tako možemo nazvati ZOO ili GZ.

2. Sadašnje regulisanje (ZOO)

ZOO reguliše status ugovora o osiguranju u slučaju stečaja, a ne i likvidacije osiguravača. Po odredbi ZOO, određuje se da će ugovor o osiguranju prestati nakon trideset dana od dana otvaranja stečaja protiv osiguravača⁸. Sa druge strane, ZOO definiše i prestanak ugovora o osiguranju kada se protiv ugovarača osiguranja pokrene stečajni postupak, tako da ugovor nastavlja da proizvodi dejstva, ali svaka od ugovornih strana ima pravo da raskine ugovor u roku od tri meseca od dana pokretanja stečajnog postupka. U vezi sa tim, ZOO određuje da će neplaćeni deo premije osiguranja za preostali deo pokrića biti sastavni deo stečajne mase ugovarača osiguranja.

Kad reguliše status ugovora o osiguranju kod stečaja osiguravača, ZOO imperativno određuje da će ugovor o osiguranju prestati nakon proteka perioda od 30 dana od dana otvaranja stečaja. Zakonodavac je, ovde, vodio računa, pre svega, o zaštiti ugovarača osiguranja, odnosno, osiguranika, koji mora imati pokriće osiguranja i kome bi trebalo naknaditi iznos osiguranja, u slučaju nastanka osiguranog slučaja. No, nakon pokretanja stečaja protiv osiguravača, ugovarač osiguranja, odnosno, osiguranik, ima pravo da prijavi svoje potraživanje u stečajnom postupku kao stečajni poverilac, a to potraživanje se može odnositi ili na premiju osiguranja plaćenu za period pokrića ili na iznos iz osiguranja, na koji ugovarač osiguranja, odnosno, osiguranik ima pravo, po nekom osnovu, bilo da je to sadržina ugovora, bilo da je to osigurani slučaj. Ovde se mora razlikovati i vrsta osiguranja na koju se ugovor odnosi. U svakom slučaju, ZOO nije dao mogućnost da se trajanje ugovora o osiguranju nastavi i tokom stečajnog postupka u okviru kojeg osiguravač može i dalje da radi, kao i da izvršava svoje obaveze, kao i mogućnost da stečajni upravnik odredi koji će ugovori ostati na snazi, odnosno, kojim ugovorima će prestati dejstvo.

Što se tiče odredbe koja se odnosi na stečaj ugovarača osiguranja, osnovna zamerka zakonodavcu se odnosi na koršćenje termina ugovarač osiguranja, koji može zaključiti ugovor o osiguranju, ali koji ne mora biti osiguranik, a o tome ćemo nešto reći u okviru analize odredbe koja reguliše ovu oblast u GZ. Inače, kod odredbe koja se od-

⁸ Član 923 ZOO.

nosi na stečaj ugovarača osiguranja, zakonodavac daje mogućnost da se ugovor o osiguranju raskine u roku od tri meseca od dana otvaranja stečaja, što znači da će ugovorne strane snositi rizik, ako to ne učine u navedenom roku, kao i da se ovde mora postaviti pitanje vezano za poverioce ugovarača osiguranja-stečajnog dužnika koji bi mogli da se naplate po tom ugovoru. U svakom slučaju, i ovde se mora voditi računa o vrsti osiguranja na koju se ugovor odnosi, kao i o tome da li se desio osigurani slučaj ili ne, odnosno, da li je ispunjen uslov iz ugovora koji dovodi do isplate iznosa po osiguranju.

Što se tiče odredbe da će neplaćeni deo premije za preostali deo osiguranja biti deo stečajne mase, radi se o sledećem. Naime, ako se, u tih trideset dana od pokretanja stečajnog postupka protiv osiguravača, koje je ZOO predvideo za prestanak ugovora o osiguranju, dogodi osigurani slučaj, osiguranik ima pravo na naknadu iz osiguranja, pa, samim tim, on mora da plati premiju osiguranja i za taj period. Sa druge strane, ako je premija plaćena unapred za ceo period osiguranja, tada će osiguranik moći da traži povraćaj dela premije za period za koje osiguranje ne može da teče⁹.

Odredba ZOO koja se odnosi na status ugovora o osiguranju u slučaju stečaja osiguravača ili ugovarača osiguranja (osiguranika) je jedna opšta odredba koja, u svakom slučaju, "traži" dodatno regulisanje ove materije u drugim zakonskim izvorima. ZOO ne reguliše slučaj likvidacije osiguravača ili ugovarača osiguranja.

Primera radi, u nemačkom zakonodavstvu imamo sličnu odredbu kao i u našem pravu. Naime, ako se na imovini osiguravača otvori stečajni postupak, ugovor o osiguranju prestaje da važi istekom mesec dana od dana otvaranja stečajnog postupka. Do tog trenutka, kako se kaže u zakonu, imovina ne ulazi u stečajnu masu¹⁰. Time su osiguranici zaštićeni, imajući u vidu da u tih trideset dana mogu da se namire iz sredstava osiguravača, a koja su predviđena kao naknada iz osiguranja ili kao deo premije za nepokriveni period osiguranja. I nemački zakonodavac predviđa imperativnu odredbu i ne ostavlja mogućnost da stranke odlučuju o sudbini ugovora o osiguranju, odnosno, da konačni prestanak tog ugovora vezuje za zaključenje stečajnog postupka.

3. Regulisanje u Nacrtu Građanskog zakonika Srbije

GZ u svojoj odredbi reguliše uticaj pokretanja i vođenja i stečaja i likvidacije na ugovor o osiguranju¹¹. Odmah ćemo reći da odredba GZ zaslužuje više kritika iz nekoliko razloga. No, pre toga, posvetićemo pažnju sadržini ove odredbe koja određuje iste posledice po ugovor o osiguranju, bez obzira da li se stečajni ili likvidacioni postupak vodi protiv ugovarača osiguranja ili protiv osiguravača. Naime, ako se protiv jedne

⁹ P. Šulejić, *Pravo osiguranja*, Beograd 2005, 269.

¹⁰ Član 16 Zakona o ugovorima o osiguranju Nemačke donet 23.11.2007. (*Gesetz über den Versicherungsvertrag*); S. Đorđević, D. Samardžić, *Nemačko ugovorno pravo osiguranja sa prevodom zakona* (VVG), IRT, Beograd, 2014, 115.

¹¹ Član 1441 GZ.

od strana ugovornica povede stečajni ili likvidacioni postupak, svaka od njih može da raskine ugovor, ali ne pre isteka roka od trideset dana od dana otvaranja navedenih postupaka, odnosno, u roku od trideset dana od dana saznanja za otvaranje ovih postupaka. No, u GZ se kaže da će ugovor o osiguranju, u svakom slučaju, prestati danom donošenja odluke o zaključenju ovih postupaka. Na kraju, ako dođe do raskida ugovora o osiguranju, dejstvo tog raskida se proteže na budućnost, što znači da će stečajnoj masi ugovarača osiguranja pripasti deo premije koji se odnosi na vreme trajanja osiguranja.

Ove odredbe su zajedničke, kako za osiguranje lica, tako i za osiguranje imovine, kao i za sve vrste osiguranja imovine. Svaki od stavova ovog člana GZ zaslužuje kritiku (osim trećeg¹²), kao što smo rekli. Te kritike se odnose, kako na korišćenje pojedinih termina, koje mogu da izazovu zabunu kod tumačenja ovog člana, tako i na sadržinu teksta, koje zahteva tumačenje. Sa druge strane, možemo reći, da je ova odredba nekompletna, imajući u vidu da su neka pitanja ostala neregulisana.

Za razliku od ZOO, GZ daje jednak tretman stečajnim i likvidacionim postupcima koji se pokreću protiv obe strane ugovornice, tako da ti postupci imaju jednak status na ugovor o osiguranju. Kao što znamo, stečaj se otvara u slučaju insolventnosti, a likvidacija može da bude dobrovoljna ili prinudna, odnosno, pokreće se nakon odluke organa društva o prestanku rada ili nakon oduzimanja dozvole za rad društvu od strane nadležnog državnog organa. Radi se o različitim postupcima sa drugačijim dejstvima. U svakom slučaju, ne možemo govoriti o istom dejstvu ugovora o osiguranju kad se pokrene stečajni ili likvidacioni postupak.

Sa druge strane, u odredbi GZ, kao i u odredbi ZOO, nalazimo termin ugovarač osiguranja. Dejstvo ugovora o osiguranju se proteže na osiguranika ili osigurano lice, a ugovor o osiguranju može zaljučiti i lice koje nije osiguranik, što znači da se ovde mogu pojaviti i dva i tri lica, tako da možemo razlikovati ugovarača osiguranja, osiguranika (osigurano lice) i korisnika osiguranja. Ako bi ugovarač osiguranja bio insolventan i ako bi se protiv njega pokrenuo stečajni postupak (ili likvidacioni, u zakonom određenim slučajevima) da li bi takva situacija uticala na ugovor o osiguranju, ako se taj ugovor ne bi odnosio na njega. Naravno da ne bi, jer je ugovarač osiguranja u ime i za račun osiguranika zaključio ugovor. Iz toga zaključujemo da bi jedino stečaj ili likvidacija pokrenuta protiv osiguranika imala dejstvo na ugovor o osiguranju. Jasno je da ni stečaj ili likvidacija korisnika osiguranja ne bi uticala na ugovor, već jedino na izmene elemenata u ugovoru. Ova zamerka se odnosi, samo, na korišćenje termina, ali je bitna, imajući u vidu da se mogu pojaviti različita lica koja zaključuju ugovor o osiguranju sa osiguravačem. Sledeće se odnosi na rok od trideset dana. I ovde možemo staviti zamerku koja se odnosi na reč "rok". Ovde se ne radi o roku, već o vremenu ili periodu od dana otvaranja stečaja ili likvidacije, ako pravilno tumačimo deo ove odredbe. Reč

¹² Treći stav člana 1441 GZ se se odnosi na opšte pravilo vezano za deo premije koji služi za pokriće proteklog vremena osiguranja i pripada stečajnoj masi.

"rok" bi mogla da se upotrebljava, ako ne bi bilo reči "može" ("...može da raskine ugovor..."), kao i ako ne bi bilo drugog stava, koji kaže da ugovor o osiguranju, u svakom slučaju, prestaje zaključenjem stečajnog ili likvidacionog postupka. GZ je odredio isti period i za objektivni i za subjektivni rok. Ako govorimo o ovim postupcima, onda kod subjekata protiv kojih se pokreće ili otvara neki od ovih postupaka, ugovor o osiguranju će raskinuti stečajni ili likvidacioni upravnik. A ako je u pitanju druga ugovorna strana, onda će to učiniti nadležni organ.

Jedno od pitanja koje se postavlja jeste status fizičkog lica u ugovoru o osiguranju i odnos odredbe GZ prema osiguranicima-fizičkim licima. Činjenica je da se ova odredba ne može primeniti na fizička lica, imajući u vidu da se kod nas ne reguliše stečaj fizičkih lica, tako da, u slučajevima, kada fizičko lice ne izvršava svoje obaveze prema osiguravaču (plaćanje premije i dr.), osiguravač može raskinuti ugovor po odredbama opštih uslova o osiguranju. To znači da se odredba GZ odnosi samo na pravna lica, ako govorimo o ugovaraču osiguranju, odnosno, osiguraniku. No, sa druge strane, u slučaju stečaja ili likvidacije osiguravača, fizičko lice bi moglo da ostvaruje svoja prava po ovoj odredbi i po pravilima stečajnog postupka, što znači da bi moglo da traži raskid ugovora o osiguranju i pravo na naknadu.

U GZ je određeno da će, u svakom slučaju, ugovor o osiguranju prestati da proizvodi dejstva danom zaključenja stečajnog ili likvidacionog postupka. Ova odredba je logična, ali je u neskladu sa odredbom koja se odnosi na mogućnost ugovornih strana da raskinu ugovor u roku od trideset dana, bez obzira da li se taj rok vezuje za pokretanje ovih postupaka ili za saznanje od pokretanju istih. Naime, ako bi ovaj ugovor posmatrali sa stanovišta stečajnog dužnika, bez obzira da li se radi o osiguravaču ili ugovaraču osiguranja, da li bi stečajni upravnik napravio propust, ako ne bi doneo odluku o statusu ovog ugovora. Naravno, sigurno je da, u svakom slučaju, stečajni ili likvidacioni upravnik mora biti upoznat sa činjenicom postojanja ovog ugovora, jer se radi o ugovoru o osiguranju, odnosno, svim njegovim posledicama, što ima uticaja, kako na obim stečajne mase, tako i na namirenje poverilaca. Sa druge strane, ako ovaj ugovor posmatramo sa stanovišta druge ugovorne strane (osiguravač ili ugovarač osiguranja), onda se može postaviti više pitanja. Prvo se odnosi na trajanje stečajnog postupka i trajanje osiguranja, odnosno, perioda pokrića. Drugo se odnosi na saznanje druge ugovorne strane o pokretanju stečaja. Treće, vrsta osiguranja, na koju se ugovor o osiguranju odnosi, kao i realizovani osigurani slučaj, kod kojeg nije plaćena naknada iz osiguranja, mogu biti od značaja kod određivanja statusa ugovora. Ako bi govorili o prvom pitanju, onda bi morali da imamo na umu da, prosečno, stečajni postupci traju duže od ugovora o osiguranja, koji se, uglavnom zaključuju na period od godinu dana, tako da bi vezivanje činjenice prestanka ugovora sa danom zaključenja stečajnog postupka bilo vrlo retko. Sledeće, pitanje saznanja je individualno, ali njega vezujemo za trajanje osiguranja i trajanje stečajnog postupka. Po pravilima stečajnog postupka, stečajni ili likvidacioni upravnik ima obavezu da obavesti sve ugovorne strane sa kojima je stečajni dužnik za-

ključio ugovor da će posledice pokretanja stečajnog ili likvidacionog postupka uticati na zaključene ugovore.

Na kraju, kod životnih osiguranja će se, uglavnom ako je to moguće, vršiti prenos portfelja. Kod ugovora koji se odnose na ostale vrste osiguranja, takođe je moguć prenos portfelja, ako se ispune uslovi vezani za izbor osiguravača-prijemnika. Najzad, kod realizovanog osiguranog slučaja, ugovarač osiguranja ili osiguranik će se pojaviti u stečajnom ili likvidacionom postupku kao stečajni ili likvidacioni poverilac.

Imajući u vidu sve kritike odredbe GZ o uticaju pokretanja stečajnih i likvidacionih postupaka na status ugovora o osiguranju, kao i sva pitanja koja se postavljaju prilikom analize iste, verujemo da bi bilo najbolje regulisati ovo pitanje u više zakonskih akata, s tim što bi GZ u svojoj odredbi morao da pođe od razlikovanja osiguravača od osiguranika kad je u pitanju dejstvo ugovora, odnosno, njegov raskid ili prestanak. GZ bi takođe morao da odredi obavezan prenos portfelja kod životnih osiguranja, dok bi se prenos portfelja kod ostalih vrsta osiguranja regulisao zakonskim aktom koji reguliše stečaj i likvidaciju osiguravača¹³. Sledeće, ako se radi o stečaju ili likvidaciji osiguravača, ugovor o osiguranju bi morao prestati u roku od 30 dana od dana pokretanja stečajnog postupka i ne bi trebalo određivati subjektivni rok. Kad je u pitanju stečaj ili likvidacija osiguranika-pravnog lica, onda bi prestanak dejstava ugovora o osiguranju trebalo vezati za predmet osiguranja. No, raskid ugovora, u tom slučaju, bi trebao biti rezultat dogovora osiguravača i osiguranika. Ako je u pitanju osiguranik-fizičko lice, smatramo da bi trebalo sačekati regulisanje stečaja fizičkih lica u našoj zemlji, a dotle ne bi trebalo ova odredba da ima dejstva na ovakve slučajeve, tj., do tada bi se primenjivala dosadašnja pravila vezana za neplaćanje premije od strane osiguranika. No, kad smo pomenuli fizička lica kao stečajne dužnike, moramo reći da bi se tada radilo o "posebnim" postupcima, u kojima bi bilo ograničeno upravljanje i raspolaganje imovinom od strane tog lica, a što znači da bi on to činio uz nadzor, ali to nikako ne znači da bi svaki ugovor prestajao da proizvodi dejstva, ako bi se redovno plaćala premija. Međutim, ovo su samo predlozi, koji bi dobili svoj smisao regulisanjem individualnog stečaja.

4. Pravila stečajnog postupka

Prethodno smo rekli da, kod definisanja statusa ugovora o osiguranju kod prestanka osiguravajućeg društva, moramo uzeti u obzir i opšta pravila stečajnog postupka koja regulišu posledice pokretanja istog. Govorićemo samo o pravilima stečajnog postupka, imajući u vidu obim i način namirenja.

Jedno od bitnih pitanja stečajnog postupka jeste sudbina ugovora koje je stečajni dužnik zaključio. S obzirom na to da govorimo o ugovoru o osiguranju, nas interesuju dvostrano teretni ugovori, koje, ovde, moramo posmatrati sa stanovišta potpunog

¹³ Smatramo da bi stečaj i likvidaciju osiguravajućih društava trebalo regulisati posebnim aktom, koji se ne bi odnosio i na banke i druge finansijske organizacije.

ili delimičnog ispunjenja. Možemo razlikovati ugovore u kojima je jedna strana ispunila svoju obavezu pre pokretanja stečajnog postupka i ugovore u kojima ni jedna strana nije ispunila svoju obavezu u celini ili delimično. Ako se radi o ugovorima koji su, navedeni na prvom mestu, onda, ukoliko je strana koja je ispunila svoju obavezu stečajni dužnik, druga strana ispunjava svoju obavezu, u svemu, kako ona glasi. Ali, ako je druga strana ispunila svoju obavezu u celini, a stečajni dužnik samo delimično ili nikako, potraživanje poverilaca iz takvog ugovora namiruje se kao stečajno potraživanje¹⁴. Međutim, ako se radi o ugovorima u kojima nije, uopšte, došlo do potpunog ili delimičnog ispunjenja, onda njihov dalji opstanak zavisi direktno od stečajnog upravnika. Stečajni upravnik može da otkáže takav ugovor. On će to učiniti, kada se realizovanje ugovora ne može svrstati pod završavanje poslova, čije je izvršenje nužno da bi se sprečilo nastupanje štete na sredstvima dužnika. Poverilac može tražiti od stečajnog upravnika da se izjasni o sudbini ugovora. U slučaju da stečajni upravnik odbije ispunjenje, odnosno da otkáže ugovor, kao što je rečeno, onda će druga ugovorna strana svoje potraživanje moći da prijavi, kao stečajni poverilac¹⁵.

Postavlja se pitanje, kakva je sudbina ugovora, ako se stečajni upravnik ne izjasni o ugovoru. Čitanje stečajnog upravnika znači održavanje ugovora na snazi, zbog zaštite poverilaca. Međutim, ukoliko ugovor ostane na snazi, ipak je njegovo izvršenje izloženo visokom stepenu nesigurnosti. Sredstva stečajnog dužnika mogu, ali i ne moraju biti dovoljna za namirenje potraživanja. Zbog toga se drugoj ugovornoj strani daje pravo da ne ispunji ili da odbije ispunjenje ugovora, sve dok dužnik ne ispunji svoju obavezu ili dok, na zahtev druge ugovorne strane, ne pruži odgovarajuće obezbeđenje za izvršenje ugovora. Ako dužnik ne ispunji svoju obavezu ni u naknadno datom roku ili ako u naknadnom roku ne pruži odgovarajuće obezbeđenje, druga strana ima pravo da raskine ugovor.

Ako stečajni upravnik odustane od davanja saglasnosti na opstanak ugovora, druga strana ima pravo na naknadu štete. Takva šteta je šteta zbog neispunjenja ugovora. Ugovore, u kojima ni jedna strana nije u celini ispunila svoje obaveze, stečajni upravnik može održati na snazi, jedino ako bi se njihovim izvršenjem završili započeti poslovi, čije je okončanje nužno, radi sprečavanja štete na sredstvima dužnika¹⁶.

Ovo su opšta pravila i njih treba uzeti u obzir, naročito, kada je u pitanju odredba GZ koja se odnosi na prestanka dejstva ugovora o osiguranju danom zaključenja stečajnog postupka. Ako bi navedena pravila preneli na status ugovora o osiguranju, onda bi morali, na prvom mestu, da istaknemo da moramo razlikovati stečaj osigurava-

¹⁴ Z. Parać, "Utjecaj otvaranja stečaja na pravne poslove", *Sanacija i stečaj OUR*, Zagreb 1988, 79, V. Čolović, *Stečajno pravo*, Banja Luka 2010, 73.

¹⁵ D.Machiedo, *Gradjanskopravni i ostali učinci otvaranja stečajnog postupka*, Split 1965, 21; V.Čolović, 74.

¹⁶ V. Čolović, 74-75.

ča od stečaja osiguranika, kao i da ovde dolazi do primene specifičnih pravila Prava osiguranja. Kao što to čine i ZOO i GZ, ali ne na adekvatan i kompletan način, pravilo je da kod stečaja osiguravača, ugovori o osiguranju prestaju, dok kod stečaja osiguranika, ugovor o osiguranju nastavlja i dalje svoju egzistenciju, pre svega, zbog zaštite poverilaca osiguranika-stečajnog dužnika¹⁷. Nakon pokretanja stečajnog postupka protiv osiguranika, ne ulaze svi ugovori i osiguranju u stečajnu masu osiguranika. To se ne može odnositi na ugovore koji su zaključeni u isključivu korist trećih lica, kao i na ugovore o osiguranju života u korist naslednika. U vezi sa tim, postavlja se pitanje, da li osiguravač, koji ima pravo na deo premije, mora da prijavljuje taj iznos kao potraživanja ili ne¹⁸.

5. Prenos portfelja osiguranja

Ako bi rekli da portfelj osiguranja predstavlja sva prava i obaveze jednog osiguravajućeg društva po ugovorima o osiguranju koje je zaključilo to društvo, bili bi u pravu, jer portfelj osiguranja ne čini samo imovina društva, već prava i obaveze po zaključenim ugovorima. Kada dođe do potrebe za prenosom portfelja osiguranja, onda se, uglavnom, radi o statusnim promenama u osiguravajućem društvu ili o stečaju, odnosno, likvidaciji. Prenos portfelja osiguranja predstavlja ustupanje od strane jednog osiguravača drugom osiguravaču, na osnovu sporazuma tih društava, kao i na osnovu odobrenja za prenos portfelja od strane nadležnog državnog organa, svih ili dela ugovora o osiguranju sa svim pravima i obavezama na dan ustupanja¹⁹. Ovde razlikujemo osiguravača-ustupioca portfelja osiguranja, za koga i vezujemo statusne promene, odnosno, stečaj ili likvidaciju, kao i osiguravača-prijemnika portfelja, koje preuzima navedena prava i obaveze po ugovorima o osiguranju. Prenos portfelja se može vršiti i u slučaju da jedan osiguravač ne može da izvršava svoja prava i obaveze prema osiguranicima. Nas će, pre svega, interesovati prenos portfelja osiguranja u slučaju pokretanja stečajnog ili likvidacionog postupka protiv osiguravača.

ZSLBO reguliše prenos portfelja, jedino, u slučaju pokretanja stečaja ili likvidacije, dok ZO reguliše prenos portfelja u drugim slučajevima, koji se ne odnose na stečaj ili likvidaciju. Agencija za osiguranje depozita (dalje: Agencija) ima veliku ulogu kod prenosa portfelja, jer vrši funkciju stečajnog upravnika, dok se, sa druge strane, ne pojavljuje u drugim slučajevima prenosa portfelja. U ZSLBO je veoma detaljno definisana uloga Agencije u prenosu portfelja, ali ta uloga nije, uopšte, definisana u ZO²⁰. Uopšte je uloga Agencije sporna kod pitanja stečaja ili likvidacije protiv osiguravajućih

¹⁷ P. Šulejić, 268.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ J. Slavnić, "Prenos portfelja osiguranja", *Pravni život*, 11/1997., 503.

²⁰ V. Čolović, Z. Petrović, "Sporna pitanja regulisanja stečaja osiguravajućih društava u Srbiji i usklađivanje sa Direktivom 2001/17/EZ", *Evropska revija za pravo osiguranja*, 4/2015, 33.

društava, što zakonodavac nije rešio ni novim ZSLBO²¹, kao ni drugim aktima koji regulišu ulogu ove Agencije. Poklonićemo pažnju ulozi Agencije kod prenosa portfelja po odredbama ZSLBO. Agencija će, u roku od 30 dana od dana pokretanja stečajnog postupka, preko javnog poziva, započeti postupak prenosa portfelja. Da li će se pokrenuti postupak za prenos celog ili dela portfelja osiguranja, zavisi od raspoloživih novčanih sredstava stečajnog dužnika – osiguravača, kao i poverilaca, odnosno, isplatnih redova. Kada osiguravač – prijemnik preuzme portfelj osiguranja, na njega se prenose i novčana sredstva. Agencija mora da utvrdi iznos aktive koji se prenosi na osiguravača – prijemnika. Nakon izbora osiguravača – prijemnika, Narodna banka Srbije će dati saglasnost na izbor osiguravača koji preuzima portfelj²². Narodna banka Srbije mora da proceni sposobnost osiguravajućeg društva koje preuzima portfelj osiguranja. Nakon izbora osiguravača – prijemnika, zaključuje se ugovor između osiguravača – ustupioca (stečajnog dužnika) i osiguravača – prijemnika²³. A na sam prenos portfelja se, shodno, primenjuju odredbe ZO. Međutim, ovde moramo reći da se odredbe ZO, uopšte ne bave ulogom Agencije kod prenosa portfelja osiguranja. To se mora reći, iako znamo da ZO ne reguliše stečaj osiguravajućih društava. Naime, ZO reguliše da Narodna banka Srbije može doneti odluku, kojom će se naložiti prenos portfelja osiguranja od strane osiguravača – ustupioca, osiguravaču – prijemniku, ako se utvrde određene nepravilnosti i nezakonitosti u radu osiguravajućeg društva²⁴. Ovde je napravljen propust od strane zakonodavca, jer ZO reguliše pitanje prenosa portfelja osiguranja, kada osiguravajuće društvo ne može da izvršava svoje obaveze po ugovorima o osiguranju, što može, ali ne mora da bude znak predstojeće insolventnosti. Znači, po odredbama ZSLBO, glavna uloga kod prenosa portfelja osiguranja je data Agenciji, a po odredbama ZO, Narodnoj banci Srbije²⁵.

Osnivanje novog osiguravajućeg društva za obavljanje poslova životnih osiguranja (ranije regulisanje). Pomenućemo i jedno rešenje koje je ranije bilo definisano u zakonu, a koje se ticalo ugovora o životnim osiguranjima. Naime, raniji Zakon o osiguranju imovine i lica (dalje: ZOIL)²⁶ definisao je mogućnost osnivanja novog osiguravajućeg društva sredstvima po ugovorima o osiguranju života. To, novo, društvo bi se bavilo jedino poslovima osiguranja života. Radi se o slučaju pokretanja stečajnog postupka protiv osiguravajućeg društva i izdvajanju sredstava po ugovorima o osiguranju života²⁷. Navedena sredstva predstavljaju posebna sredstva i ona se vode

²¹ Nov ZSLBO je donesen početkom 2015.

²² J. Pak, 169.

²³ Član 13 ZSLBO.

²⁴ V. Čolović, Z. Petrović, nav. delo, str. 33

²⁵ V. Čolović, *Osiguravajuća društva – zakonodavstvo Srbije, pravo EU, uporedno pravo*, Beograd 2010., str. 105

²⁶ Zakon o osiguranju imovine i lica – *Sl. list SRJ* br. 30/96, 57/98, 53/99 i 55/99

²⁷ Član 131, st. 1 ZOIL

na posebnom računu osiguravajućeg društva. Ta sredstva su zaštićena, na taj način, što se protiv njih ne može dozvoliti izvršenje, niti se ona mogu koristiti za neke druge obaveze osiguravajućeg društva. Naravno, bilo je potrebno da ta sredstva budu dovoljna za početni fond sigurnosti, a potrebna je i dozvola nadležnog organa za poslove finansija. Sa druge strane, moglo se desiti da ne mogu biti ispunjeni uslovi za osnivanje novog osiguravajućeg društva, na ovaj način, tako da bi se, u tom slučaju, svi ugovori o osiguranju života ustupili drugim osiguravajućim društvima (prenos portfelja)²⁸. Potrebno je bilo da ih ta osiguravajuća društva i prihvate, a što zavisi, pre svega, od iznosa samih sredstava, koja se, takođe, prebacuju na račun tog osiguravajućeg društva, kao i od toga, da li će taj iznos biti dovoljan za namirenje obaveza iz ugovora o osiguranju života²⁹. ZOIL nije precizirao da li je bio potreban pristanak i samih osiguranika, odnosno, da li su oni mogli da podnesu zahtev za isplatu otkupne vrednosti polise, ukoliko su bili protiv ovakvog ustupanja ugovora o osiguranju života drugim osiguravačima. Obzirom da je protiv jednog osiguravača, koje se bavi osiguranjem života pokrenut stečajni postupak, tada stečajni upravnik odlučuje o svim poslovima, koji bi se sprovodili u stečajnom postupku, pa bi tako on doneo odluku i o ustupanju tih ugovora. Iz toga sledi da se nije tražio pristanak osiguranika, ali bi oni, tada, po opštim pravilima, mogli da traže naknadu u iznosu, koji je naveden. U jednom ili u drugom slučaju (osnivanje novog društva, odnosno ustupanje ugovora) obaveze prema osiguranicima se nisu smanjivale. To je i logično, obzirom da se ni sredstva osiguranja života ne smeju smanjivati, usled pokretanja stečajnog postupka³⁰. Ukoliko dođe do osnivanja novog društva, odnosno ustupanja ugovora, tada stečajni postupak miruje sve do okončanja navedenih postupaka³¹. Kod pitanja mirovanja stečajnog postupka, mogu se pojaviti dve situacije. Prva, kada se jedno osiguravajuće društvo bavi samo poslovima osiguranja života i druga, kada se društvo bavi i drugim vidovima osiguranja. Ukoliko bi bila u pitanju druga situacija, onda bi stečajni postupak mogao da se vodi protiv drugih sredstava osiguranja, obzirom da sredstva osiguranja života ne mogu biti predmet izvršenja³².

6. Status ugovora o osiguranju od autoodgovornosti (u slučaju nastanka osiguranog slučaja)

Ponovićemo da ugovori o obaveznom osiguranju ostaju na snazi do isteka perioda na koji su zaključeni, a po odredbi Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju (dalje: ZOOS)³³. Nećemo govoriti o posebnostima ovih ugovora, obzirom da bi to zahtevalo

²⁸ V.Čolović, nav.delo, str. 103

²⁹ Član 131, st.2 ZOIL

³⁰ Član 131, st. 3 ZOIL

³¹ Član 131, st.4 ZOIL.

³² V.Čolović, 104.

³³ Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju – *Sl.glasnik R.Srbije* br. 51/2009 i 78/2011; član 4 ZOOS

posebnu analizu i veći prostor, već ćemo se osvrnuti na jednu vrstu obaveznih osiguranja i na jednu situaciju, koja je, uvek, aktuelna, a koja se odnosi na specifičnosti pojedinih ugovora o osiguranju. Reč je o osiguranju od autoodgovornosti, koje spada u obavezna osiguranja, a mi ćemo pomenuti situaciju vezanu nastanak osiguranog slučaja, kao i za isplatu naknade štete, a protiv osiguravača, sa kojim je osiguranik zaključio ugovor, je pokrenut stečajni postupak. Naime, radi se o pravu trećeg oštećenog lica na naknadu štete, koji svoje pravo zasniva na vrsti osiguranja (od autoodgovornosti) zaključenog od strane lica, koje je odgovorno za nastanak osiguranog slučaja. Oštećeno lice, koje nije imalo nikakvu vezu sa osiguranjem u momentu njegovog nastanka, ima pravo da naknadu štete koja je nastala od osiguravača. Međutim, u slučaju pokretanja stečajnog postupka protiv osiguravača, ako bi se primenjivala opšta pravila, treće oštećeno lice bi moralo da prijavi svoje potraživanje, kao stečajni poverilac. Zbog zaštite trećih oštećenih lica kod vrste osiguranja koje je od opšteg značaja, naknada iz osiguranja će se isplatiti od strane Garantnog fonda kao pravnog lica koje se finansira iz budžeta države. Garantni fond je regulisan u ZOOS, koji na celishodan način reguliše situaciju, kada je štetu prouzrokovalo vozilo osigurano kod osiguravača protiv kojeg je pokrenut stečajni postupak. Naime, naknada štete se vrši odmah, dok Garantni fond dobija svojstvo stečajnog poverioca u stečajnom postupku protiv osiguravača za iznos koji je isplatio oštećenom licu³⁴. Na njega prelaze sva prava oštećenog lica prema stečajnoj masi. Garantni fond ima pravo da prijavi ovo potraživanje do okončanja stečajnog postupka protiv osiguravača.³⁵ Raniji, već pomenuti ZOIL, na drugačiji način je regulisao ovu situaciju. On je određivao da oštećeno lice može zahtevati naknadu štete iz Garantnog fonda, u slučaju, kada nije uspeo da dobije naknadu ili deo naknade iz stečajne mase³⁶. To znači, da je oštećeno lice moralo zahtev za naknadu štete prijaviti kao potraživanje, odnosno, da se tek nakon obrazovanja i deobe stečajne mase, eventualno namiri iz iste. Da bi Garantni fond opravdao svoje postojanje, odnosno da bi oštećeno lice moglo direktno zahtevati isplatu naknade štete iz Garantnog fonda, moralo je biti predviđeno ustupanje potraživanja³⁷ Garantnom fondu od strane oštećenog lica, odnosno, da Garantni fond postane stečajni poverilac u odnosu na stečajnu masu, a da direktno isplati štetu oštećeniku. Time se, u potpunosti, štiti oštećeno lice. Vidimo da vrsta osiguranja može uticati na status ugovora o osiguranju. Ovde se radi o obaveznom osiguranju, odnosno, vrsti osiguranja od velike važnosti za funkcionisanje saobraćaja i zaštite trećih lica. Upravo treća lica određuju status ugovora o osiguranju, odnosno, neophodnost njihove zaštite.

³⁴ Z. Petrović, V. Čolović, N. Mrvić-Petrović, *Obavezna osiguranja u saobraćaju i naknada štete*, Beograd 2010, 48.

³⁵ Član 93. ZOOS.

³⁶ Član 106 ZOIL.

³⁷ A. Filipović, *Obavezno osiguranje u jugoslovenskom i uporednom pravu*, doktorska disertacija, Novi Sad 2000, 197.

7. Zaključak

Pokretanje stečajnog postupka dovodi do prestanka ugovora o osiguranju. To je opšte pravilo. Međutim, to pravilo je dopunjeno različitim situacijama vezanim za stečaj i likvidaciju koji se tiču subjekta, odnosno, ugovorne strane protiv koje se pokreću ovi postupci, kao i činjenice da ugovor o osiguranju može proizvoditi dejstva i za vreme sprovođenja tih postupaka. Ni ZOO, a ni GZ ne regulišu na adekvatan način status ugovora o osiguranju, nakon pokretanja stečajnog postupka. Naročito je napravljen propust prilikom definisanja odredbe GZ koja reguliše ovu materiju. Osim toga, mnoga pitanja vezana za status ugovora o osiguranju u odnosu na vrstu osiguranja, ostala su bez odgovora od strane zakonodavca. Šta bi zakonodavac trebalo da ima na umu kod regulisanja ove materije. Pre svega, činjenicu da se svi elementi vezani za status navedenog ugovora kod stečaja osiguravača ne mogu regulisati u GZ. Koji drugi zakon bi morao da reguliše, bliže, ovu oblast? Da li je to Zakon koji bi se bavio statusom osiguravajućih društava ili zakon koji reguliše stečaj i likvidaciju osiguravača? ZSLBO na nekompletan i vrlo "problematičan" način definiše stečaj i likvidaciju osiguravajućih društava. Da li bi bilo uputno doneti zakon koji bi se "posvetio" jedino stečaju i likvidaciji osiguravajućih društava, a koji bi obuhvatio i materiju statusa ugovora o osiguranju u, ovim, vanrednim okolnostima ili bi možda trebalo razmisliti o donošenju zakona koji bi regulisao ugovorno pravo osiguranja, kao što je to slučaj u Nemačkoj. U svakom slučaju, zakonodavac bi, kod regulisanja ove oblasti, morao da vodi računa o sledećem:

- 1) treba razlikovati status ugovornih strana u ugovoru o osiguranju, odnosno, treba voditi računa o statusu lica koje je zaključilo ugovor o osiguranju sa osiguravačem;
- 2) zakonodavac mora da uzme u obzir pravila stečajnog prava, odnosno, pravila koja se primenjuju na dvostrano teretne ugovore u slučaju stečaja. U vezi sa tim, treba uzeti u obzir i specifičnost postupka likvidacije;
- 3) treba uzeti u obzir i pitanje, da li postoji mogućnost oštećenja bilo koje ugovorne strane, u slučaju da nijedna strana ne raskine ugovor do zaključenja stečajnog postupka³⁸;
- 4) treba uzeti u obzir i institut prenosa portfelja što mora biti detaljno i jedinstveno regulisano, pri čemu mislimo na zakonodavstvo Srbije, koje na neadekvatan i kontradiktoran način reguliše prenos portfelja. No, GZ bi trebalo prenos portfelja da odredi na opšti način, razlikujući životno i neživotno osiguranje; i
- 5) treba uzeti u obzir i vrstu osiguranja na koju se ugovor o osiguranju odnosi.

Ovo su samo neka od pitanja, ali mišljenja smo da bi trebalo imati u vidu, pre svega, pravila koja se primenjuju na posledice otvaranja stečajnog postupka, odnosno, situacije vezane za ispunjenje ili neispunjenje ugovora i donošenje odluke od strane stečajnog upravnika o održavanju ugovora na snazi. No, i druga ugovorna strana može doneti odluku o raskidu ugovora, a što zavisi od okolnosti vezanih za stečajni postupak,

³⁸ Imamo u vidu odredbu GZ.

kao i za samu sadržinu ugovora. Naravno, ono o čemu treba voditi računa, jeste zaštita ugovornih strana.

* * *

**INFLUENCE OF STARTING OF BANKRUPTCY AND LIQUIDATION
PROCEEDINGS ON THE STATUS OF INSURANCE CONTRACT**

Summary

The general rule is that the insurance contract cease to produce effects in the event of starting of bankruptcy or liquidation proceedings against the insurer and the insurance contractor (insured). However, under the provisions of the Act on Obligations and the Preliminary Draft of the Civil Code of Serbia, this contract will produce effects and a certain period after the initiation of these proceedings. More over, under the provisions of the Preliminary Draft of the Civil Code, up to the conclusion of these proceedings. Analyzing the provisions of these acts, we can say that they cause different interpretations. The author criticizes both acts, and these criticisms are relating to the use of the term insurance contractor, the absence of differentiation of life and non-life insurance, the absence of differentiation of the insured - legal persons of the insured - physical persons, regulation of subjective term, the absence of regulation of the transfer of the insurance portfolio, and ignoring the rules of bankruptcy and liquidation proceedings. The author suggests that future Civil Code, in regulating of this matter, must start from the most important fact, which relates to the distinction of the contracting parties of this contract, which means that the effect of the bankruptcy or liquidation against the insurer can not be identical to the bankruptcy or liquidation initiated against the insured (the insurance contractor).

Key words: *insurance contract, insurer, insurance contractor, insured, Act on Obligations, Preliminary Draft of the Civil Code.*